

balans magazine

tijdschrift over ontwikkelingsstoornissen bij leren en/of gedrag • 22^e jaargang • www.balansdigitaal.nl

Wie staat er op de cover?

Dat is Rozemarijn. Zij heeft ernstige enkelvoudige dyslexie. Haar moeder, die haar juf was in groep 3, zag al snel dat Roos - zoals ze ook wel wordt genoemd - veel moeite had met lezen en schrijven. Ze zijn ook meteen thuis begonnen met oefenen, maar de problemen waren hardnekkiger dan gedacht. Vanaf groep 4 krijgt Roos remedial teaching. Net voor haar negende verjaardag is de diagnose daar: dyslexie.

Tijdens de lente van dit jaar start Roos met een behandeling bij de Stichting Taalhulp. De methode maakt de verschillende klanksoorten zichtbaar en tastbaar, door gebruik te maken van kleurcodes en klankblokken in verschillende kleuren. Elk blok stelt een letter voor en de klank van de letter bepaalt de kleur van het blok. De methode leert kinderen een systeem aan waarin alles onderling samenhangt. Hierdoor zien ze de logica die in het taalsysteem besloten ligt en weten ze niet alleen hoe de taal werkt, maar ook waarom die zo werkt.

Uitgave van de landelijke oudervereniging

balans

Lezen met klanken in kleuren

Ervaringsdeskundigen over **medicatie bij ADHD** • **Waarom staan NLD en MCDD niet in de DSM?** • **Beschermde woonvorm** voor studenten met ASS

Stichting Taalhulp onderzoekt en behandelt dyslexie

Taaldenken en puzzelen met woorden

Sonja Karman is logopedist, orthopedagoog en gz-psycholoog en bovendien voorzitter van Stichting Taalhulp, een landelijk instituut met zo'n twintig vestigingen. "Wij leren kinderen een taalsysteem waarmee ze elk woord gaan zien als een logische puzzel van klanken en regels die ze moeten oplossen."

In het Gezondheidscentrum Hilversum heeft Sonja Karman haar praktijk. Ze is net terug van vakantie en heeft het razend druk met het beantwoorden van alle mails. Opvallend in haar werkkamer is de boekenkast die uitpuilt van de leesboeken, bedoeld voor kinderen van de basisschool. Aan het plafond hangen kleurige kettingen van paperclips. Begin dit jaar heeft Karman een beloningssysteem bedacht om kinderen aan te sporen meer te gaan lezen. Voor elke tien gelezen bladzijden mogen ze een paperclip toevoegen aan hun ketting. Aan het eind van het jaar worden de kettingen opgemeten. "De kinderen zijn heel enthousiast over dit 'paperclip-lezen' en doen erg hun best om zoveel mogelijk te lezen. Zij lenen daarvoor ook boeken uit mijn mini-bieb."

Taaldenken

Voor de behandeling van dyslexie maken Karman en haar collega's gebruik van de

Fonologische en Leerpsychologische (F&L) methode(r). Deze is in 1987 ontwikkeld door Thalita Boumans, een van de oprichters van de Stichting Taalhulp. Sindsdien is de methode verder verbeterd en zijn ook nieuwe materialen toegevoegd. "De F&L-methode is geschikt voor kinderen en volwassenen die ernstige

'Het is een cognitieve methode, waarbij je leert nadenken over taal'

problemen hebben met lezen en spellen. Het is een cognitieve methode, waarbij je leert nadenken over taal. De bedoeling is dat je elk woord gaat zien als een logische puzzel van klanken en regels die opgelost moet worden", vertelt Karman. "Het systeem van de taal is eenvoudiger en

logischer dan veel mensen denken. Met acht basisregels kun je al het grootste deel van de Nederlandse woorden correct schrijven. Door deze regels bewust toe te passen, is het niet meer nodig om de schrijfwijze van woorden van buiten te leren. De methode bestaat uit verschillende leerstappen die je volgens een vast protocol doorwerkt. Natuurlijk variëren de accenten per kind, omdat de behandeling altijd maatwerk is. Maar in principe doorlopen alle leerlingen dezelfde stappen voor het goed leren lezen en spellen."

Het bijzondere van de F&L-methode is dat het gebruik maakt van de sterke kanten van dyslectici: de visuele, analytische en ruimtelijke vaardigheden. Hun zwakke kant is het fonologisch bewustzijn en de problemen die ze ondervinden met taalklanken. Karman legt uit: "De F&L-methode maakt de verschillende klanksoorten zichtbaar én tastbaar, door gebruik te maken van kleurcodes en klankblokken in verschillende kleuren. Elk blok stelt een letter voor en de klank van de letter bepaalt de kleur van het blok. Met behulp van deze klankblokken maakt de leerling woorden. Doordat de structuur van de woorden op deze manier goed zichtbaar wordt, kan hij de basisregels toepassen en op een eenvoudige en overzichtelijke manier oefenen. Het lezen gaat op dezelfde manier als het spellen. Met fluurstiften markeert de leerling de verschillende soorten klanken in het woord, waardoor de klank- en de letter-greepstructuur zichtbaar worden. De methode leert kinderen een systeem aan waarin alles onderling samenhangt. Hierdoor zien ze de logica die in het taalsysteem besloten ligt en weten ze niet alleen hóe de taal werkt, maar ook waaróm die zo werkt."

Wanneer je op www.stichtingtaalhulp.nl het pictogram 'Taalhulp in beeld' aanklikt,

Bijkomende problemen

Recent zijn de resultaten bekend van een nieuw onderzoek dat de Universiteit van Nijmegen heeft verricht. Na een analyse van circa 600 cases van Stichting Taalhulp bleek ruim de helft bijkomende problemen te hebben of deze in het verleden te hebben gehad. Karman: "Wij wisten wel dat we regelmatig kinderen met bijkomende problemen behandelden, maar zo'n hoog percentage hadden we niet verwacht. Bij deze groep kinderen was bijvoorbeeld sprake van ernstige spraak- en taalproblemen, gehoorproblemen of gedragsproblemen, hoewel niet altijd officieel een tweede diagnose was gesteld. Verder laat het onderzoek zien dat de behandeling met de F&L-methode ook bij deze groep goed aanslaat, omdat er duidelijke vooruitgang is met lezen en spellen. Naar ons idee is de relevantie van de dyslexie-behandeling bij kinderen met comorbiditeit nog niet eerder onderzocht."

Sonja Karman aan het werk: "Het systeem van de taal is eenvoudiger en logischer dan veel mensen denken. Met acht basisregels kun je al het grootste deel van de Nederlandse woorden correct schrijven".

kun je filmpjes bekijken hoe leerlingen tijdens de behandeling met de gekleurde blokken woorden maken, een 'klankenrace' doen met letterkaartjes om de klank-tekenkoppelingen te oefenen, klinkers kleuren en een dictee maken. En natuurlijk oefenen zij ook met de computer. "De afwisseling van het oefenen met de computer in combinatie met allerlei andere werkvormen maakt het voor de kinderen leuk", vindt Karman.

Niveau

Voorafgaand aan elke behandeling vindt altijd een onderzoek plaats. Dit kan een uitgebreid of aanvullend onderzoek zijn. Het onderzoek is onder meer nodig om een behandelplan op te stellen en om het beginniveau te bepalen. Na elke tien behandelingen volgt een evaluatietest. Karman: "We gebruiken hiervoor onder meer de AVI-leestoetsen en het PI-dictee van het Pedologisch Instituut om objectief te kunnen meten. Vaak lukt het om de achterstand met lezen en spellen in te halen en het kind weer op het niveau van de groep te brengen. Soms is dat echter niet haalbaar. Ons doel is dan dat

het kind een acceptabel niveau van lezen en spellen bereikt. Een behandeling duurt gemiddeld ruim een jaar, maar bij ernstige dyslexie kan dit ook weleens oplopen tot een jaar of twee".

Het onderzoeksverslag geven de meeste ouders ter informatie aan school. Zodra de behandeling begint, neemt de behandelbaar contact op met school. Karman: "Soms gaan we naar school of komt er iemand van school meekijken met de behandeling. Het verdere contact verloopt meestal via het heen-en-weer-schriftje dat de leerling steeds meeneemt, of via e-mail". De behandeling is doorgaans één keer per week en duurt een uur. De meeste ouders komen er de laatste 10 minuten bij zitten om te bespreken hoe de les is gegaan en wat het huiswerk is. Want een deel van de behandeling moet thuis worden uitgevoerd. De ouder is co-therapeut die dagelijks 20 tot 30 minuten met zijn kind oefent. Karman: "Het kind krijgt materiaal mee om thuis te oefenen met het kleuren van letters en benoemen van klanken. Daarnaast werkt hij met de computer, maakt een dictee en oefent hardop met lezen. Het zijn leuke, gevarieerde oefenin-

gen die we ook tijdens de behandeling doen. Daarbij is het belangrijk dat ouders ook dagelijks lezen met hun kind. Want hoe meer leeskilometers het kind maakt, des te beter".

Deskundigheid

Stichting Taalhulp telt twintig medewerkers die samen een multi-disciplinair team vormen dat bestaat uit gz-psychologen, orthopedagogen, taalkundigen, logopedisten en een remedial teacher. Karman: "Door de diversiteit maken we gebruik van elkaars specifieke kennis en ervaring. Naast het geven van behandelingen voeren we bijna allemaal ook een deel van het diagnostisch onderzoek uit onder supervisie van een gz-psycholoog". Alle vestingen van de stichting zijn bemand door één persoon. In onder meer Hilversum, Amsterdam en Barneveld zijn meer behandelaars werkzaam op verschillende locaties. "We houden onderling contact via telefoon en e-mail. Om de paar weken zien we elkaar tijdens de teamvergadering. Bovendien zijn er

Roos werkt thuis dagelijks aan de oefeningen van de Stichting Taalhelp

Een stap vooruit

Als leerkracht van groep 3 krijgt Annette Jonker op een gegeven moment haar dochter Rozemarijn in de klas. Ze ziet al snel dat Roos veel moeite heeft met lezen en schrijven. "We zijn meteen ook thuis begonnen met oefenen. Maar de problemen bleken hardnekkiger dan gedacht, want het oefenen had weinig effect."

Ondertussen vraagt Annette zich af of er naast het taalprobleem nog meer met Roos aan de hand is. "De frustratie bij Roos deed me denken aan de rampzalige tijd die ik zelf op de basisschool had: je doet erg je best, maar toch is alles wat je opschrijft fout. Misschien heb ik daarom de dyslexie bij Roos eerst ontkend. Omdat ik weet wat het betekent om dyslectisch te zijn, en dat wil je niet voor je kind."

Vanaf groep 4 krijgt Roos remedial teaching. Annette: "Roos doubleerde in groep 4. Ze had rust nodig. We wilden haar laten ervaren dat ze ook dingen goed kon. Haar faalangst nam zienderogen af."

Vergoedingsregeling

Nog net voor haar negende verjaardag krijgt Roos een diagnostisch onderzoek. De uitslag neemt alle twijfels weg: Roos heeft ernstige enkelvoudige dyslexie. De familie Jonker komt in aanmerking voor de vergoedingsregeling. In april dit jaar begint Roos met de behandeling bij Stichting Taalhelp. Deze week maakte ze de evaluatietoets. Roos is blij: "Ik ben weer een stap vooruit gegaan. Lezen en spellen vind ik nog steeds moeilijk, maar ik maak bijna geen fouten op de computer en ik kan goed woorden maken met de klankblokken."

Ook haar moeder is tevreden: "Omdat Roos merkt dat de behandeling werkt, heeft ze de motivatie om door te gaan. We zien dat ze langzaam de achterstand op haar groepsgenoten inloopt. Toch vind ik het best zwaar voor Roos. Ze heeft elke dag huiswerk en is daarnaast bezig met haar typediploma, zodat ze met Kurzweil kan gaan werken."

Schaatsen

Op school krijgt Roos twee keer per week remedial teaching. Thuis werkt ze dagelijks aan de oefeningen van Taalhelp en leest ze met haar ouders. "Zij lezen mij eerst voor, daarna lees ik de tekst hardop. Dolfje Weerwolfje en de boeken over Radja en Grisella vind ik leuk. Mijn hobby is schaatsen. Zodra de ijsbaan opengaat, beginnen mijn schaatslessen." Dat zijn hele leuke lessen waar Roos met veel plezier naar uitkijkt.

wergroepen die wekelijks bij elkaar komen. Verder is er eens in de drie maanden een studiedag. De laatste keer bespraken we de ontwikkelingen op het gebied van begrijpend lezen en verdiepten we ons in de nieuwe methoden die we daarvoor kunnen gebruiken.”

Alle behandelaars zijn bevoegd om met de F&L-methode te werken. Zij hebben daarvoor een interne opleiding gevolgd die onder meer bestaat uit het lezen van bepaalde literatuur, het bestuderen van een instructie dvd en het meekijken bij alle medewerkers tijdens de behandeling. “Onder begeleiding voeren de nieuwe medewerkers hun opdrachten uit en leren ze werken met de F&L-methode. Zij krijgen maximaal een jaar de tijd om het opleidingstraject goed afsluiten. Met de registratie van F&L-behandelaar kunnen ze officieel aan de slag”, aldus Karman.

Effectonderzoek

In 2007 heeft Universiteit van Utrecht een onderzoek uitgevoerd naar het effect van de F&L-methode. Hieruit komt naar voren dat de technische lees- en de spellingprestaties van leerlingen met een achterstand van een tot twee jaar, na de behandeling met de F&L-methode significant verbeterd zijn. Toch lijkt het soms dat de prestaties van technisch lezen achterblijven op die van spelling. Is dat te verklaren? Karman antwoordt: “Technisch lezen wordt altijd getest met de stopwatch ernaast. Om op een toets voor technisch lezen vooruit te gaan, moet je verschrikkelijk snel losse woorden kunnen lezen en moet dat goed geautomatiseerd zijn, terwijl dat nu juist een probleem

is bij dyslexie. Bij een spellingtoets speelt tijd geen rol. De leerling krijgt genoeg tijd om na te denken over de spelling van een woord en te puzzelen met de kennis die hij heeft. De tests die puur automatisering meten, laten zien dat er wel vooruitgang is met het snel lezen van woorden, maar veel minder

‘Snel woordjes lezen is niet echt een relevante bezigheid’

dan met tekstlezen. Persoonlijk vind ik dat tekstlezen het doel is van lezen, want snel woordjes lezen is niet echt een relevante bezigheid voor het dagelijks leven. Dyslectici zullen altijd meer moeten nadenken bij het lezen en spellen dan andere mensen. Dit betekent dat het technisch lezen en ook het spellen relatief veel tijd en aandacht zal blijven kosten. Het effect van de behandeling is dan ook vooral merkbaar bij het lezen van betekenisvolle teksten. Het lezen van losse woorden onder tijdsdruk blijft meestal een probleem, alhoewel er van enige verbetering sprake is”.

Dit jaar heeft Stichting Taalhulp de F&L Schoolversie Taal in Blokjes uitgebracht, speciaal voor de zwakke lezers en spellers in de onderbouw tot en met groep vier. Ook kunnen scholen een workshop aanvragen om in alle groepen te leren werken met Klanken in Kleuren. Karman: “Hiermee kunnen ze de woorden en taalregels uit hun eigen schoolmethode visualiseren met de kleuren uit de F&L-methode. Dit blijkt als ondersteuning erg goed te werken”.

